

Tuto korelativnost dobře ukazují změny jazykového znaku. Právě proto, že termíny *a* a *b* nejsou zásadně schopné dospět jako takové až na úroveň vědomí — což vždy vnímáme jen jako rozdíl *a/b* — uchováva si každý z těchto termínů volnou možnost se měnit podle zákonů, jež s jeho signifikativní funkcí^a nesouvisí. Genitiv plurálu českého slova *žen* žádným pozitivním znakem charakterizován není (viz str. 115), a přesto funguje dvojice tvarů *žena* : *žen* stejně dobře jako dvojice *žena* : *ženy*, která jí předcházela. Jde tu jen o rozdíl znaků; tvar *žena* má hodnotu jen proto, že je rozdílný.²³⁴

Uvedme si ještě jeden příklad, který nám ukáže lépe, co je na funkci fonických rozdílů systematického: tvar *éphēn* „řikal jsem“ je v řečtině imperfektem a *éstēn* „postavil jsem se“ aorist, i když jsou tvořeny shodně; // první však náleží k systému indikativu přítentu *phēmi* „říkám“, zatímco žádný takový přítent jako **stēmi* neexistuje. Právě vztah *phēmi* — *éphēn* totiž odpovídá vztahu mezi přítentem a imperfektem (srov. *deiknōmi* „ukazuji“ — *edeiknōn* „ukazoval jsem“) atd. Tyto znaky tedy fungují nikoliv díky své vnitřní hodnotě, ale díky své relativní pozici.

Je ostatně nemožné, aby zvuk, což je prvek materiální, náležel do jazyka sám o sobě. Pro jazyk je jen čímsi druhotným, materií, která je jazykem využívána. Tento rys nesměšování s konkrétním prvkem, o který se opírají, vykazují všechny konvenční hodnoty. Takže hodnotu mince neurčuje kov. Stříbrník, který má minimálně hodnotu pěti franků, obsahuje jen polovinu této částky ve stříbře, a podle toho, co je na něm vyraženého, či podle toho, zda je na té či oné straně politické hranice, bude platit více nebo méně. O to víc toto platí v jazyce o označujícím: ve své podstatě není nikterak fonické či hmotné; a není vytvářeno svou materiální substancí, ale pouze rozdíly, které jeho akustický obraz oddělují od všech ostatních.²³⁵

[Tento princip je tak základní, že se uplatňuje u všech materiálních prvků jazyka, včetně fonémů.]^b Každý konkrétní jazyk skládá svá slova na základě systému zvukových prvků, z nichž každý tvoří jasně vymezenou jednotku a patří do množství, které je dokonale určité. Necharakterizuje je totiž, jak by se dalo předpokládat, jejich vlastní pozitivní kvalita, ale prostě jen skutečnost, že se mezi sebou nesměšují. Fonémy jsou především entity protikladové, relační a negativní.²³⁶

^a Pozn. překl. De Saussure terminu *fonkce* užívá poměrně málo a bez přesného terminologického zakončení, které do lingvistiky přišlo až později, zvláště v Pražské škole. Povšimněme si však toho, že vedle synonymního *fungování* (*fonctionnement*) a dost časté podoby slovesné (*fungovat*) jsou pojem i smysl *fonkce* u něj běžné a samozřejmé, o čemž svědčí i jeho záliba v častém metaforickém užívání výrazu *jeu*, zde překládaného jako *souhra*.

^b Pozn. překl. Srov. Engler 1922.

Důkazem toho je volnost, kterou mluvčí má při vyslovování u hranice, již se zvuky jeden od druhého odlišují. Ve francouzštině například obecný zvyk vyslovovat ráčkované *r* nikomu nebrání, aby ho vyslovoval hrčivě. Jazyk tím nijak dotčen není, // vyžaduje jen rozdíl a ne, jak bychom se mohli nazdát, aby tento zvuk měl neměnnou kvalitu. Mohu toto francouzské *r* dokonce vyslovovat i jako německé *ch* ve slově *Bach, doch* atd., zatímco v němčině bych *r* místo *ch* použít nemohl, protože tento jazyk oba tyto prvky zná a musí je rozlišovat. [Stejně tak ani v ruštině není ve vztahu *t* a *l* (měkké *l*) žádná volnost, protože by to vedlo ke směšování dvou zvuků v tomto jazyce rozlišených (srov. *govorit* „mluvit“ a *govorit* „mluví“), větší volnost však může být ze strany *th* (aspirovaného *t*), protože tento zvuk v systému ruských fonémů nefiguruje.]²³⁷

Protože totožný stav věcí konstatujeme i v jiném znakovém systému, tj. písmu, použijeme ho jakožto tertium comparationis k objasnění celé této otázky.²³⁸ Totiž:

(1) Znaky písma jsou arbitrární a mezi např. písmenem *t* a zvukem, který označuje, není žádný vztah.

(2) Hodnota písmen je čistě negativní a diferencní, takže táž osoba může psát *t* například v těchto variantách:

t A t

Podstatné je přitom jen to, aby se v písmu tento znak nesměšoval se zná-
kem pro *l, d* atd.

(3) Hodnoty písma fungují jen skrze vzájemný protiklad uvnitř stanoveného systému, složeného z určitého počtu písmen. Tento rys je těsně spjatý s druhým, není s ním však totožný, neboť oba dva závisejí na prvním. Protože je grafický znak arbitrární, má jeho forma jen malou či spíše nemá jinou než tu důležitost, která je do něj v rozmezí systému vkládána.

(4) Prostředek užíváný k vytváření tohoto znaku je zcela libovolný, // protože není pro systém zajímavý (i toto vyplývá z prvního rysu). Zda napíšu písmena bíle nebo černě, ploše nebo plasticky, perem nebo dlátem, nemá pro jejich význam žádnou důležitost.